

УДК 336.71

Артур Олегович ШПАКОВСЬКИЙ

здобувач кафедри банківської справи, Львівська комерційна академія,
e-mail: a.shpakovskyi@gmail.com

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Шпаковський, А. О. Особливості проведення реструктуризаційних процесів у банківському секторі України на сучасному етапі / Артур Олегович Шпаковський // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 3. – № 58. – С. 270–275.

Анотація. У статті розглянуто основні реструктуризаційні заходи, що застосовуються в процесі фінансового оздоровлення банків України. За основними напрямками здійснено аналіз ефективності та доцільності проведення реструктуризаційних заходів у діяльності банків України. Проаналізовано діяльність колекторських фірм та методів боротьби з проблемною заборгованістю у кредитних портфелях банків на сучасному етапі функціонування банківської системи України.

Ключові слова: реструктуризація; санаційний банк; негативно класифіковані активи; колекторські компанії.

Артур Олегович ШПАКОВСКИЙ

соискатель кафедры банковского дела, Львовская коммерческая академия,
e-mail: a.shpakovskyi@gmail.com

**ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦИОННЫХ
ПРОЦЕССОВ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ УКРАИНЫ НА
СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ**

Шпаковский, А. О. Особенности проведения реструктуризационных процессов в банковском секторе Украины на современном этапе / Артур Олегович Шпаковский // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 3. – № 58. – С. 270–275.

Аннотация. В статье рассмотрены основные реструктуризационные меры, применяемые в процессе финансового оздоровления банков Украины. По основным направлениям осуществлен анализ эффективности и целесообразности проведения реструктуризационных мер в деятельности банков Украины. Проанализирована деятельность коллекторских фирм и методов борьбы с проблемной задолженностью в кредитных портфелях банков Украины на современном этапе функционирования банковской системы Украины.

Ключевые слова: реструктуризация; санационный банк; негативно классифицированные активы; коллекторские компании.

Arthur SHPAKOVSKYI

Competitor of Banking Department, Lviv Commercial Academy,
e-mail: a.shpakovskyi@gmail.com

**FEATURES OF RESTRUCTURING PROCESS IN UKRAINIAN BANKING
SECTOR AT THE PRESENT STAGE**

Shpakovskyi, O. (2015). Features of restructuring process in Ukrainian banking sector at the present stage. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Osoblyvosti provedennia restrukturyzatsiinykh protsesiv u bankivskomu sektori Ukrainy na suchasnomu etapi; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 3, No. 58, pp. 270–275.

Abstract. *The main measures of restructuring that applied in a process of banks financial rehabilitation in Ukraine are described in the article. Major areas of Ukraine's banks restructuring in terms of efficiency and expediency are analyzed. Working process with debt collection firms and other methods of minimizing bad debt's part in credit portfolios of Ukrainian banks at the present stage of Ukrainian banking system development is analyzed.*

Keywords: *restructuring; sanation bank; adversely classified assets; collection companies.*

JEL classification: *D810, E420, E500, E520*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни, що відбуваються в економіці України впродовж останніх 10-ти років, значною мірою визначають та кардинально впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи.

Основним трендом цих змін стало широке використання реструктуризаційних заходів, що обумовлене діяльністю банків України в умовах мінливого оточуючого середовища, частих проявів дестабілізуючих чинників світової фінансової кризи та намагання банків функціонувати із максимальною користю в умовах конкурентної боротьби.

Водночас відсутність чітких підходів і критеріїв, а також досвіду проведення реструктуризаційних заходів у межах банківської системи України, призвели до того, що першочергові реструктуризаційні заходи на початку загострення проявів кризових явищ не були проведені вчасно та у повному обсязі.

Це, значною мірою, спровокувало подальший розвиток та загострення дестабілізуючих чинників, серед яких найбільш уразливими стали: зниження ліквідності; порушення фінансової стійкості; збільшення частки негативно класифікованих активів та відтік капіталу із банківської системи на фоні зниження довіри до останньої.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Специфіці, доцільності та етапності проведення реструктуризаційних процесів, як в межах банківської системи, так і в межах окремо взятого комерційного банку, приділено значну увагу в наукових працях З. Васильченко [1], О. Вовчак, І. Вядрова [2], О. Дзюблюка, М. Диби, В. Міщенко, А. Мороза, Т. Однороженко [3], С. Реверчука [4], М. Савлука, Т. Смовженко, О. Сугоняко, А. Шаповалова, Н. Шелудько, Ф. Шпиґа та інших. Регулювання реструктуризаційних процесів у своїх працях розглядають такі вчені-економісти як В. Геєць, М. Савлук, О. Сніжко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, незважаючи на значні наукові доробки, питання дослідження особливостей проведення реструктуризаційних процесів у посткризовій діяльності проблемних та стійких банків України потребує подальшого розгляду та виокремлення найбільш дієвих підходів і максимально ефективних систем заходів, які дозволять здійснювати процеси реструктуризації банку з найменшими наслідками для акціонерів, кредиторів, дебіторів та банківської системи України загалом.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення найбільш раціональних та дієвих заходів проведення реструктуризації негативно класифікованої заборгованості у межах банківської системи України та удосконалення інформаційного та методичного забезпечення процесів фінансового оздоровлення та забезпечення подальшої фінансової стійкості банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна модель ведення банківського бізнесу значною мірою є інтегративною та такою, що потребує поточної модифікації задля дотримання відповідності поточним економічним умовам з метою максимальної адаптації та пристосування до реалій мінливого оточуючого середовища. Унаслідок цього значна частина комерційних банків України під впливом глобалізаційних процесів піддалися дестабілізуючим чинникам впливу світової фінансової кризи суттєво знизивши свою ефективність та стабільність, тим самим окресливши коло першочергових напрямків проведення реструктуризації, метою яких є відновлення та забезпечення їх подальшого стабільного функціонування в межах банківської системи України.

За таких умов, як зазначає З. Васильченко, програма реструктуризації і фінансового оздоровлення комерційних банків України може передбачати заходи, спрямовані на збільшення капіталів банків, поліпшення якості активів, реструктуризацію пасивів, підвищення ліквідності балансу, кваліфіковане управління фінансовими результатами, реструктуризацію балансів і позабалансових вимог і зобов'язань, зміна організаційної структури банків, запровадження тимчасової адміністрації, зокрема, з представниками НБУ [1, с.100].

У практиці вітчизняної банківської системи вищенаведені реструктуризаційні заходи доповнено законодавчо обумовленими діями щодо спрямування негативно класифікованих активів до спеціалізованих установ типу санаційного банку. Це дозволить відновити або ж реалізувати такі активи не в авральному порядку за будь-якими цінами, а з можливістю їх оцінки та продажу за ринковою ціною. Корисність цього заходу полягає в тому, що такі дії дозволяють списати частину вартості негативно класифікованих активів за рахунок резервів, створених на потенційні втрати за цими категоріями активів.

Так, з цією метою згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2011 року «Про утворення санаційного банку» було закладено передумови для створення банку такого типу на базі ПАТ «Родовід банк», а уже з 15 червня 2012 року Національним банком України цьому банку надано ліцензію на здійснення діяльності в напрямі роботи з негативно класифікованими активами державних банків та банків, що були рекапіталізованими за державні кошти, а саме: «Укргазбанку», банку «Київ», «Родовід Банку», а також державним «Ощадбанку» та «Укресімбанку».

Водночас у проекті закону про санаційний банк значних дискусій зазнали пункти, пов'язані з процесом передачі та обслуговування негативно класифікованих активів банків, стосовно чого так і не було досягнуто консенсусу та досі не прийнято закону, який би значною мірою перешкоджав регенерації передусім рекапіталізованих банків, які стали підконтрольними державі, а також державних банків.

Усі ж інші банки, у переважній більшості, використовують у практиці боротьби з негативно класифікованими активами три основних механізми роботи:

- 1) утримування кредитів на балансі та продовження пошуку для вирішення проблеми (головним чином шляхом або реструктуризації, або судового стягнення заборгованості). Робота з простроченою заборгованістю може виконуватися внутрішнім колекторським департаментом чи департаментом стягнення простроченої заборгованості, або шляхом передачі стягнення боргів стороннім виконавцям;
- 2) продаж третій стороні. Продавець може продовжувати обслуговувати портфель на основі договору про обслуговування;
- 3) списання проблемних кредитів з балансу і припинення заходів щодо стягнення заборгованості.

Як свідчить практика, у переважній більшості випадків роботи банків України з наявними проблемними активами перевага надається, навіть за відносно високої витратності, утримуванню проблемних кредитів на балансі допоки залишається принаймні незначна імовірність відновлення бізнесу позичальника, за умови, що позичальник співпрацює з банком. Відтак, значна частина проблемних кредитів, що знаходяться на стадії внутрішньобанківської реструктуризації, навряд чи будуть виставлені на продаж.

Варто зазначити, що додатково до портфелів проблемної заборгованості, наявних до початку 2014 року, політична нестабільність 2014 року спровокувала формування нової хвилі проблемної заборгованості, яка у 2015 році в умовах зниження рівня капіталізації та зростання ризику ліквідності призвела до того, що в банківському секторі сьогодні наявна значна частка простроченої заборгованості. Так, станом на 01.12.2011 року за своїми обсягами вона перевищила пікові показники рівня посткризової проблемної заборгованості за результатами 2010 року (рис. 1). Це, у свою чергу, створює високий кредитний ризик, який зростатиме й надалі, що негативно відображається як на вартості, так і на доступності кредитів.

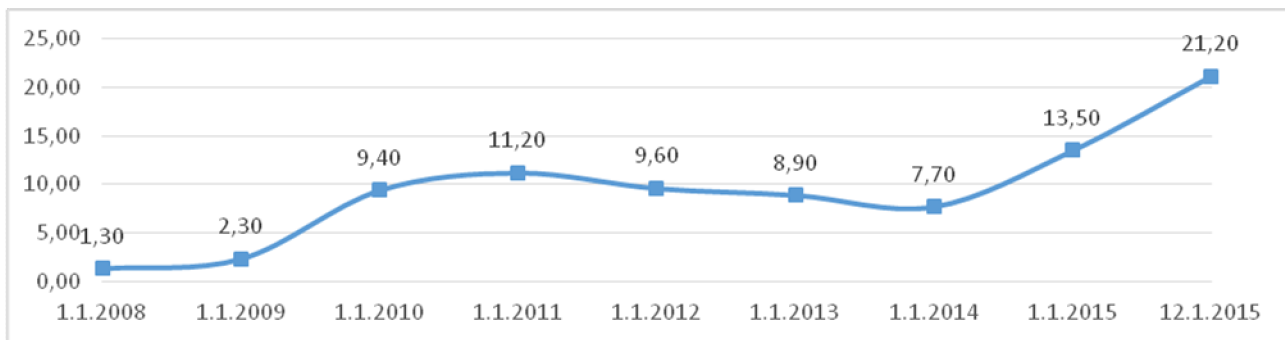

Рис. 1. Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів станом на 01.01.2008–01.12.2015 рр., % [5]

Позитивна динаміка, що мала місце у посткризовому періоді та характеризувалась поступальним зниженням частки проблемної заборгованості за результатами 2011–2013 рр. змінилась на негативну динаміку, спричинену нестабільністю в східних регіонах України та значною девальвацією гривні, призвівши до відновлення негативної динаміки збільшення частки негативно класифікованих активів, що, у кінцевому результаті, призвело до того, що вже станом на 01.12.2015 р. їх частка зросла до 21,20% та становила 202257,32 млн. грн. для платоспроможних банків за даними Національного банку України.

Однією з причин поганої якості активів та зростання кредитного ризику є ліберальні підходи банків до оцінки платоспроможності позичальників при наданні кредитів та формуванні резервів на покриття ризиків, а також незабезпечення ефективної роботи з проблемними активами.

Підтвердженням цьому слугують дослідження, опубліковані в звіті з оцінки ризиків банківського сектора України міжнародного рейтингового агентства Standard&Poor's. Згідно з цими дослідженнями найближчі 24 місяці частка проблемних активів в банківській системі України збільшиться приблизно з 40% загального обсягу кредитів до 50% внаслідок скорочення ВВП, нестабільності в східних регіонах України і значної девальвації гривні [6].

Варто зауважити, що у випадку невживання банками ефективних заходів щодо зниження кредитних ризиків, Національний банк України буде змушений відповідно до вимог Постанови № 346 «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства» заборонити банкам, у яких обсяг негативно класифікованих активів перевищує 10% суми класифікованих активів, надавати бланкові кредити та/або здійснювати активні операції з інсайдерами/пов'язаними особами та/або залучати вклади фізичних осіб [7].

На основі цього варто зазначити, що з нарощенням банками портфелів негативно класифікованих активів відкриваються нові горизонти для роботи з проблемною заборгованістю для колекторських компаній в банківській системі України, адже не увесь проблемний портфель є придатним для довгострокового утримання та не усі банки володіють дочірніми колекторськими компаніями. Так, станом на 01.12.2015 року частка проблемної заборгованості, згідно з оцінкою Національного банку, за наданими банками кредитами становить 21,2%, при обсязі кредитного портфеля на зазначену дату в 954044 млн. грн. Таким чином, потенційний обсяг ринку колекторських послуг при роботі з банками за підрахунками становить не менше 202257,33 млрд. грн. (21,2% від загального обсягу проблемних кредитів за даними НБУ) [8].

При цьому сьогодні понад 80% українського ринку колекторських послуг обіймають 9 великих компаній, об'єднаних в Асоціацію Учасників Колекторського Бізнесу України. Іншу частку ринку займають колекторські компанії низки банків; а також кілька сотень невеликих учасників ринку колекторських послуг, частина яких не спеціалізується лише на цій послугі, але зазвичай є фахівцями в юриспруденції (найчастіше, це адвокатські компанії, що пропонують також і колекторські послуги) [9].

Усе це вказує на потребу в чіткому законодавчому регламентуванні діяльності колекторських фірм задля надання можливості широкому колу банків для очищення балансів від негативно класифікованих активів шляхом залучення спеціалізованих фінансових інституцій, як у вигляді дочірніх колекторських компаній, так і у вигляді зовнішніх компаній колекторів, діяльність яких повинна знаходитися в чіткому законодавчому полі.

Висновки і перспективи подальших розробок. Значна частка негативно класифікованих активів, накопичених банками упродовж нещодавньої фінансово-економічної кризи та сучасної політичної нестабільності, зумовлює використання різних реструктуризаційних інструментів, спрямованих на зменшення їх частки у банківських балансах з метою покращення та стабілізації поточної ситуації на банківському ринку України.

У процесі дослідження виокремлено перелік прийнятних для банку методів боротьби з негативно класифікованими активами, які розподіляються на заходи, спрямовані на утримання на балансі негативно класифікованих активів з метою продовження пошуку вирішення проблеми, продажу третій стороні або ж списанні проблемних кредитів з балансу банку.

Кожен із окреслених методів застосовується з урахуванням можливостей банку щодо повернення проблемної заборгованості та, як засвідчує практика, зводиться у переважній більшості випадків до утримання кредитів до кінцевого строку, під час якого ще існує хоча б будь-яка імовірність повернення кредиту, що, значною мірою, провокує накопичення загрозливих обсягів негативно класифікованих активів на балансах банків.

Отже, можемо зробити висновок, що використання диверсифікованого набору підходів до вирішення проблеми управління негативно класифікованими активами дозволяє зменшити їх обсяги та попередити подальше накопичення та негативну дію на діяльність банку та його нормативні показники, які, значною мірою, визначають його подальшу діяльність та фінансову стійкість.

Література

1. Васильченко З. М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація / З. М. Васильченко. – К.: Кондор, 2007. – 528 с.
2. Вядрова І. М. Вдосконалення організації нагляду за діяльністю комерційних банків / І. М. Вядрова // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 2 (9). – С. 28–30.
3. Однороженко Т. В. Теоретичне обґрунтування поняття реструктуризації банківського сектору / Т. В. Однороженко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (Серія «Гуманітарні науки»). – 2010. – № 3. – С. 321–326.
4. Управління реструктуризацією фінансових посередників в економіці України / [С. К. Реверчук, А. О. Ковалюк, Т. В. Яворська та ін.; за наук. ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука]. – Львів: Растр-7, 2011. – 280 с.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
6. S&P прогнозує зростання частки проблемних активів банків в Україні до 50% і подальше скорочення частки інкапіталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/333668/sp-prognozuyue-zrostannya-chastky-problemnyh-aktyviv-bankiv-v-ukrayini-do-50-i-podalshe-skorochennya-chastky-inkapitalu>.
7. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства: Постанова Національного банку України № 346 від 17.08.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12>.

8. Щодо забезпечення стабільної діяльності банків: Лист Національного банку України № 47-112/26351 від 28.05.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/LB14135.html.
9. Колекторський ринок України в 2014 році: актуальний зріз стану галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.prostobiz.ua>.

References

1. Vasilchenko, Z. M. (2007), *Commercial banks: restructuring and reorganization [Komertsiiini banky: restrukturyzatsiia ta reorhanizatsiia]*, Kyiv, Kondor, 528 p. (ukr)
2. Vyadrova, I. M. (2000), «Improvement of organization of supervision of commercial banks activity» [Vdoskonalennia orhanizatsii nahliadu za diialnistiu komertsiiinykh bankiv], *Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, No. 2 (9), pp. 28–30 (ukr)
3. Odnorozhenko, T. V. (2010), *The theoretical justification of the concept of restructuring the banking sector [Teoretychne obhruntuvannia poniattia restrukturyzatsii bankivskoho sektoru]*, *Bulletin of Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovskyi, Series of Humanitary Sciences*, No. 3, pp. 321–326 (ukr)
4. Reverchuk, S. K., Kovaliuk, A. O., Yavorska, T. V. etc. (2011). Ed. by S. K. Reverchuk. *Management of financial intermediaries restructuring in the economy of Ukraine [Upravlinnia restrukturyzatsiiei finansovykh poserednykiv v ekonomitsi Ukrainy]*, Rastr-7, Lviv, 280 p. (ukr)
5. *Official website of the National Bank of Ukraine [Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy]*, available at: <http://www.bank.gov.ua> (ukr)
6. «S&P expects the growth in the share of distressed assets of banks in Ukraine up to 50% and a further reduction in the share of foreign capital» [S&P prohnozuie zrostannia chastky problemnykh aktyviv bankiv v Ukraini do 50% i podalshe skorochennia chastky inozemnoho kapitalu], available at: <http://news.finance.ua/ua/news/-/333668/sp-prohnozuye-zrostannya-chastky-problemnyh-aktyviv-bankiv-v-ukrayini-do-50-i-podalshe-skorochennya-chastky-inkapitalu> (ukr)
7. «On approval of Regulations on application by the National Bank of Ukraine measures for violation of banking laws: Legal Act of Ukraine, No. 346, 17.08.2012» [Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zastosuvannia Natsionalnym bankom Ukrainy zakhodiv vplyvu za porushennia bankivskoho zakonodavstva: Postanova Natsionalnoho banku Ukrainy, No. 346, 17.08.2012], available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12> (ukr)
8. «On ensuring the stable activity of banks: Letter to the National Bank of Ukraine, No. 47-112/26351, 28.05.2014» [Shchodo zabezpechennia stabilnoi diialnosti bankiv: Lyst Natsionalnoho banku Ukrainy, No. 47-112/26351, 28.05.2014], available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/LB14135.html (ukr)
9. «Collectors market of Ukraine in 2014: current snapshot of the industry» [Kolektorskii rynek Ukrainy v 2014 rotsi: aktualnyi zriz stanu haluzi], available at: <http://ua.prostobiz.ua> (ukr)